УДК 802.0 – 316.1 : 070

ДЕЯКІ ЛІНГВІСТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ТЕКСТІ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

Зацний Ю.А., д. філол. н., професор, *Балюта Е.Г., викладач

Запорізький державний університет,
**Запорізький гуманітарний університет ЗІДМУ*

У наш час суспільство і природа взаємодіють настільки широко, що їх взаємний вплив не викликає сумнівів. Вчені вважають, що наукова теорія розвитку людського суспільства повинна охоплювати не тільки сфери економіки і соціології, але й *“не менш важливу сферу глобальної екології, сферу взаємодії біосфери і людства”*[1, 36]. Спроби реалізації стратегії розвитку, орієнтованого тільки на економічне зростання, попереджають науковці, *“врешті-решт призведе до загибелі людства”*[5, 65].

Екологічна проблема, породжена саме втручанням людини, стала однією з глобальних загальнолюдських проблем. Якщо навіть у першій половині 20 ст. рівень розвитку матеріального виробництва не потребував обліку віддалених наслідків виробничо-господарського втручання, то з другої половини 20 ст. такий облік стає об’єктивно необхідною умовою існування людства взагалі. Сам термін “екологія” з’явився на початку 30-х років і означав біологічну науку, але в останні 30-40 років ця наука трансформувалася в нову дисципліну, яка поєднує суспільно-політичні, технічні, природні, економічні та юридичні науки.

З’явилась велика кількість нових процесів і явищ, які знайшли своє відображення в різних сферах суспільного буття, потребують не тільки науково-теоретичного, виробничо-технічного вирішення, а також відповідного номінаційного забезпечення.

На початку 90-х років навколишнє середовище вважалося сферою найбільшого *“лексичного росту”* англійської мови [11]. Протягом наступних років кількість “екологічних неологізмів” подалі зростає. Аналіз утворення неологізмів свідчить про високу активність нових афіксів. Насамперед, це *“слова або їх частини, які виконують функції словотворчих елементів”* [2, 6]. Зупинимось на деяких із них.

За нашими оцінками, наприкінці 90-х років в англійській мові функціонує понад 300 новоутворень із префіксом eco- (скорочення слів ecology, ecological), який ще з кінця 80-х стає одним із високопродуктивних, “модних” префіксів. Фактично, цей префіксоїд являє собою новий семантичний варіант, оскільки його значення відрізняється від значення свого наукового попередника : сучасний елемент позначає різні зв’язки з навколишнім середовищем, екологічну політику, а не сукупність організмів, які вивчаються самою екологією :

The BAB group welcomed the intention of the eco-warriors who are trying to stop the work.
(The Daily Telegraph, Jan. 17, 1996)

Amazonia draws many eco-tourists from Europe and North America. Wealthy land owners who spotted the opportu-nity and jumped on the eco-bandwagon found a solution to procure the animals. There is thus a huge trade in animals that are taken from the wild and end up in the so-called eco-parks.
(Newsweek, Apr. 8, 1996)

He wants to turn Oakland into an eco- polis, a city powered by sun, threaded through with bycicle paths and heaped with home-grown vegetables.
(The Economist, Nov. 22, 1997)

Ще одним центром численних інновацій в останнє десятиліття став префікс enviro- (скорочений варіант слова environment), певною мірою синонім попереднього ecology. Він увійшов до складу таких нових одиниць, як envirobusiness, envirogear, envirocorporation, envirotech :

The Clintonites are pushing a new envirotech strategy. The patchwork system makes it expensive and hard to mar-ket envirogear, especially innovative technology.
(Business Week, July 25, 1994)

Укладачі словників нової лексики 80-х років вважають новим словотворчим елементом також префіксоїд bio- (biology, biological), хоча відомо, що слова, пов’язані з поняттям “життя”, функціонують в

англійській мові вже більше трьох століть. Думка про новизну цього префіксоїда грунтується на тому, що тільки починаючи з 70-80-х років 20 століття він входить у мову як високопродуктивний елемент загальномовного вживання у зв'язку з екологічною свідомістю та досягненнями в галузі біотехнології. За своєю продуктивністю цей елемент майже не поступається елементу eco-, тільки в 90-ті роки інновації з ним рахуються багатьма десятками одиниць, вони нерідко концентруються в незначнім відрізку тексту

Modern-day bio-piracyis not just the product of new science and corporate greed, but also of new law. The economic trigger for bioprospecting was provided by the 1980 Supreme Court decision…To reverse the rapidly increasing biopiracy it is imperative that the current regime of bioimperialism be replaced by international structures based on biodemocracy.
(UTNE Reader, March-April,1996)

Зазначимо також, що наприкінці 80-х років префіксоїд bio- в багатьох випадках став набувати рекламного характеру в світлі великого інтересу людей до "натурального, біологічно та екологічно чистого". В цих випадках зазначений префіксоїд мав, фактично, значення "біологічно допустимий": bioethics, bioindustry biopreneur, biotech, biowar, bioremediation, bioregionalism, biosafety.

Ціла низка утворень з новим суфіксом -friendly також пов'язана з екологічним рухом, наприклад : bio-friendly, eco-friendly, environment-friendly, nature-friendly, fish-friendly, ozone-friendly.

No other industry has such a long history of coming up with environment-friendly selling points that are profit-friendly.
(The Economist, May 15, 1993)

Some companies now make aerosols that do not contain CFCs and these are often marked "ozone-friendly"
(Oxford Wordpower dictionary., Oxford University Press, 1995.- P.A18)

Поповнення "екологічної лексики" англійської мови відбувається також завдяки семантичним процесам. Екологічне значення прикметника green (семантичне калькування цього прикметника, як відомо, має місце в багатьох мовах) перетворило його в активну базу створення лексичних та фразеологічних неологізмів типу : Green aid, green guru, green labelling, green revolution, green strike, green sweater worker ; метафоричне використання слова green house в значенні "атмосфера землі з процесами, які відбуваються в ній" (що нагадують процеси в парниках) спричинило утворення нових словосполучень green house potential, green house tax, green house warming, green house gas.

In July some 40 college students journeyed from the capital to Yunnan's embattled forest for a month long green camp. Leading the trip was author Tang, who was the student's favourite green guru.
(Newsweek, Oct. 7, 1996)

As the world's largest producer of green house gases, the US had long opposed mandatory reductions.
(Business Week, Aug. 19, 1996)

Слово sustainable, як буде показано далі, також набуло специфічно-екологічного значення і належить до ключових, найбільш частотних слів сфери охорони середовища.

Some leading banks, such as the Swiss Bank Corp.(SBC), have demonstrated concern by signing a United Nations statement of commitment to the principles of sustainable development.

Науковці все більше пишуть про необхідність "*екоіндустріальної революції (eco-industrial revolution*)", під якою розуміють як створення екологічно чистої техніки та технології, так і впровадження радикальних заходів ліквідації негативних наслідків іншої "революції" – індустріальної [1, 271]. Саме тому виникає нова сфера підприємницької діяльності (eco-business, enviro-business), створюються корпорації, фірми (enviro-corporation), які розробляють техніку, обладнання, необхідні для проведення робіт з охорони навколишнього середовища (envirogear, envirotechnology). *"Eco-efficiency seems to be the Holy Grail of our day, or at least a reasonable, economically feasible way for industries to meet the needs of the future"* [3].

Наприкінці 80-х років поширюється концепція так званого "sustainable development" ("стійкий розвиток"). З поняттям "sustainable development" пов'язані численні інновації. Мова йде про перехід від індустріально-споживчого суспільства до "*ноосферної цивілізації*" [4, 3-4] *до "коеволюції природи та суспільства*" [6, 35]. Можна спостерігати також синтагматичну активність прикметника sustainable (sustainable economy, sustainable energy, sustainable future, sustainable industry, sustainable society). Взагалі, слово sustainable, як свідчать наведені приклади, набуло специфічно-екологічного значення і належить до ключових, найбільш частотних слів сфери охорони середовища.

Some leading banks, such as the Swiss Bank Corp.(SBC), have demonstrated concern by signing a United Nations statement of commitment to the principles of sustainable development.
(Newsweek, Febr. 5,1996)

З охороною навколишнього середовища пов'язане також виникнення понять "альтернативна технологія" (alternative technology), тобто техніка, яка не завдає шкоди природі, "альтернативна енергія" (alternative energy), тобто енергія, яка здобувається без виснаження природних ресурсів; з охороною природи пов'язана і проблема відходів індустрії та повсякденного життя. Ця проблема відбивається, наприклад, у цілій низці неологізмів, які співвідносяться з вторинною переробкою відходів, сміття, зокрема, похідних від слова recycle:

Recycling, recyclable, recycled, recycler, recyclability. Зазначимо, що слово recycled "такий, що зазнав вторинної переробки ; утилізований, зроблений з відходів" у 90-ті роки почало вживатися в політичних контекстах у значенні "реформований, такий, що змінив погляди, політику (про людину, партію)".

З переробкою відходів, утилізацією тари пов'язане й існування "банків" – пунктів прийому скляної та бляшаної тари (bottle bank, can bank): *Many towns have bottle banks and can banks where people can leave their empty bottles and cans for recycling* [10]. Виникла навіть окрема наука, яка досліджує засоби, технологію утилізації відходів сміття, і для її позначення в американському варіанті було створено неологізм *garbology* [8].

Концентрація неологізмів навколо слова ozone відбиває усвідомлення іншої екологічної проблеми, пов'язаної з діяльністю людини – руйнуванням озонового шару, який захищає Землю від озонової радіації. Прикладами таких неологізмів є ozone-depletion, ozone-depleting, ozone-benign, ozone-friendly, ozone-destroyer, ozone hole, ozone-safe, ozone-shield. В останні роки виникло, зокрема, словосполучення ozone fatigue для позначення того, що проблемі озонового шару вже не приділяють уваги.

Another problem is ozone fatigue Governments tend to think of the ozone hole as yesterday's problem, and there may not be the resolve to finish the business.
(The Economist, Sept. 13,1997)

Невід'ємною частиною екологічного руху став захист живої природи, тварин, з урахуванням того, що *"кожний день назавжди зникає 10-20 видів живої природи"* [7, 10]. Захист тварин почав навіть іменуватися "рухом за визволення тварин" (animal lib); саме з ним пов'язані такі популярні неологізми, як animalist, animal rightist. Деякі захисники прав тварин виступають за створення системи "соціального захисту тварин" (animal welfare), вони називають себе "animal welfarist" :

Thus animal welfarists such as Carla Lane are interviewed by Mr.Morris.
(The Times, Febr. 11, 1997)

Захист живої природи набуває особливого значення у зв'язку з розвитком біотехнології та генної інженерії, з виникненням проблеми "біоетики" (bioethics), під якою розуміють етичні аспекти втручання людини в біологічні процеси і проблеми "генної етики" (genetics). З цими проблемами пов'язане, наприклад, розповсюдження неологізму biofundamentalist, його було створено саме для позначення людини, яка виступає проти втручання в біологічні процеси, проти експериментів над тваринами. Актуальність питання захисту живої природи пов'язується також із розповсюдженням в останні роки "біопіратства" (biopiracy), під яким розуміють масове знищення цінного біоматеріалу (рослин, біоорганізмів) у погоні за наживою, з проведенням політики "біоімперіалізму" (bioimperialism) з боку великих індустріальних країн по відношенню до країн, що розвиваються.

Десятки неологізмів пов'язані з екологічними проблемами, які створюються автомобілями, наприклад, із забрудненням повітря вихлопними газами: alternative car, bi-fuel car, cat-car, autocat, cat-only, clean car, emission-free, lead-free, lean burn, ZEV (zero emission vehicle).Особливо багато зусиль докладається до створення "екологічно чистого автомобіля" (green car, clean car, hyper car, supercar). Серед "альтернативних автомобілів" (alternative car) вже існують гібриди звичайних та електромобілів, а також автомашини, які обладнані "енергетичним приладом" (fuel cell car); замість звичайного дизельного палива виробляється "біодизельне паливо" (biodiesel):

Toyota is spending $ 800m or so a year on a range of alternative cars, including a hybrid using patrol on the open road and batteries in town…The German firm is determined to be the first car company to market a fuel-cell car.
(The Economist, Sept. 13,1997)

"*Fill your tank with sunlight water and earth ", proclaim the posters for bio-diesel - an adapted form of rapeseed oil that can be used in cars*
(The Economist, Jan. 4, 1997)

Взагалі, абсолютна більшість екологічних термінів виникла саме в останнє десятиліття, тому нові одиниці пронизують будь-яку інформацію, пов'язану з екологічними проблемами: *"Green-house warming, Ozone-depletion, tropical deforestration : all are environmental watch-words of the 1990s"* [9,27].

The notable global conventions since the Earth Summit in June of 1992 – on climate, desertification, biodiversity, the ozone layer.

(Newsweek, Dec. 23, 1996)

Таким чином, проблема охорони довкілля відбивається в лексико-фразеологічних неологізмах та в інноваційних семантичних та словотворчих процесах. Концентрація нової лексики і фразеології спостерігається навколо понять, які співвідносяться з негативним впливом людства на навколишнє середовище, і заходів, пов'язаних з їх усуненням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу англійської мови в 80-ті-90-ті роки 20 століття: Дисс…докт. філол. наук :100204 /Запорізький держ. університет.—Запоріжжя, 1999.—403с.
2. Зацний Ю.А. Неологізми англійської мови 80-90 років 20 століття.- Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. - 395с.
3. P.Knight The planning of business \\ Newsweek, Feb.5, 1996.
4. Лесков Л.В. Кризис футурологии и МБК- концепции // Вестник Московского университета. Серия 7. Философия. - 1996. - №2. -С. 34-48.
5. Моисеев Н.Н. Еще раз о проблеме коэволюции // Вопросы философии.—1998. - №8 – С.26-32.
6. Писарев В.Д. Стратегия устойчивого выживания человечества: экологический императив и международное сотрудничество // США. Экономика, политика, идеология. - 1995. - №10. - С. 64-73.
7. Федотов А. К единой теории развития современного человечества // Диалог. -1997. - №7. - С. 36-39.
8. Ayto J. The Longman Register of New Words.—Harlow, Essex: Longman, 1989. – 425 p.
9. Ayto J. Introduction // The Longman Register of New Words. Vol.2-Harlow, Essex: Longman, 1990. - P.1-10.

Cannel R. The Value of Biodiversity \\ Financial Times. - 1998. - July 21. – P.10.

10. Oxford Worldpower Dictionary, edited by S. Wehmeir.- Oxford : Oxford University Press, 1996.- 746 p.